

Sanat ve Kuram Dizisi

.....
Ayrıntı Yayınları

ANDREW BENNETT: Romantizm ve romantizm sonrası döneme odaklanan Andrew Bennett özellikle Keats, Emily Brontë, Sylvia Plath, James Joyce, Kazuo Ishiguro, Philip Roth gibi isimler üzerinde araştırmalar yapmaktadır. Halen Bristol Üniversitesi'nde ders veren Bennett'ın *Eleřiri, Edebiyat ve Kurama Giriş* kitabının yanı sıra yine Nicholas Royle ile birlikte yazdığı *This Thing Called Literature: Reading, Thinking, Writing* (2015) isimli bir kitabı daha vardır. Diğer eserlerinden bazıları; *The Author* (2005), *Katherine Mansfield* (2004).

NICHOLAS ROYLE: 1999 yılından beri Sussex Üniversitesi'nde profesörlük yapan Nicholas Royle, *Oxford Literary Review*'ün editörlerinden biridir. Kitaplarından bazıları; *Telepathy and Literature: Essays on the Reading Mind* (1990), *How to Read Shakespeare* (2005), *An English Guide to Birdwatching: A Novel* (2017).

ANDREW BENNETT & NICHOLAS ROYLE

Edebiyat, Eleştiri ve Kurama Giriş

Andrew Bennett & Nicholas Royle

Ayrıntı: 1230
Sanat ve Kuram Dizisi: 60

Edebiyat, Eleştiri ve Kurama Giriş
Andrew Bennett & Nicholas Royle

Kitabın Özgün Adı
An Introduction to Literature, Criticism and Theory

İngilizceden Çeviren
Deniz Tekin

Yayıma Hazırlayan
Alev Karakartal

Son Okuma
Hazal Uzuner

© International Book Distributors Limited 1995
© Andrew Bennett (1960-) and Nicholas Royle (1957-) 1995, 2009
"All Rights Reserved" "Authorised translation from the English language edition published by Routledge, a member of the Taylor & Francis Group"

Bu Çevirinin Türkçe Yayımları
Ayrıntı Yayınları'na Aittir.

Kapak Fotoğrafi
Heritage Images / Hulton Fine Art Collection / Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Deniz Çelikoğlu

Dizgi
Esin Yetiş

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2
Topkapı/İstanbul Tel.: (0212) 612 31 85- 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: 2018
Baskı Adedi 2000

ISBN 978-605-314-318-5
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu - İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

 twitter.com/ayrintiyayinevi

 facebook.com/ayrintiyayinevi

 instagram.com/ayrintiyayinlari

Edebiyat, Eleştiri ve Kurama Giriş

Andrew Bennett & Nicholas Royle

SANAT VE KURAM DİZİSİ

- FOTOĞRAF
Çerçevedeki Gizem
Mary Price
- MONA LISA KAÇIRILDI
Sanatın Bizden Gizledikleri
Darian Leader
- EDEBİYAT KURAMI
Giriş/Genişletilmiş 2. basım
Terry Eagleton
- EDEBİYAT VE KÖTÜLÜK
Georges Bataille
- ZAMAN TÜNELİ
Denemeler ve Notlar
John Fowles
- KORKUNUN GÜÇLERİ
İğrençlik Üzerine Deneme
Julia Kristeva
- GÜRÜLTÜDEN MÜZİĞE
Müziğin Ekonomi Politigi Üzerine
Jacques Attali
- RABELAIS VE DÜNYASI
Mihail Bahtin
- SANAT VE SORUMLULUK
İlk Felsefi Denemeler
Mihail Bahtin
- SANAT VE ESTETİK
Peter de Bolla
- FLAMENKO
Tutku, Politika ve Popüler Kültür
William Washabaugh
- ATEŞ VE GÜNEŞ
Platon Sanatçıları Niçin Dışladı?
Iris Murdoch
- SANATTA ANLAMIN GÖRÜNTÜSÜ
İmgelerin Toplumsal İşlevi
Richard Leppert
- SANATIN SONUNDAN SONRA
Çağdaş Sanat ve Tarihin Sınır Çizgisi
Arthur C. Danto
- KURMACA NASIL İŞLER?
James Wood
- SIRADAN OLANIN BAŞKALAŞIMI
Arthur C. Danto
- BUNU BEN DE YAPARIM
Christian Saehrendt
- ARABESK
Uğur Küçükkaplan
- ROMAN KURAMINA GİRİŞ
Zekiye Antakyalıoğlu
- YAZMA CESARETİ
Nihan Kaya
- MARX'IN KAYIP ESTETİĞİ
Margaret A. Rose
- Edebiyatta ve Felsefede
VAROLUŞÇULAR VE MİSTİKLER
Iris Murdoch
- ŞİİR NASIL OKUNUR
Terry Eagleton
- YALNIZ ŞİİR
Şeref Bilse
- ŞAİR VE TAİFESİ
Hüseyin Köse
- TÜRKİYE'NİN POP MÜZİĞİ
Uğur Küçükkaplan
- KARANLIK KARDEŞ
Doğu ve Batı Edebiyatında Şeytan
Müslüm Yücel
- BRİLLO KUTUSU
Post-Tarihsel Perspektiften Görsel Sanatlar
Arthur C. Danto
- PERFORMATİF ESTETİK
Erika Fischer-Lichte
- TANGO BÖYLE BİR ŞEY!
Yeşim Narter
- SANAT İÇGÜDÜSÜ
Güzellik, Zevk ve İnsan Evrimi
Denis Dutton
- "BENLİK" ÜZERİNE DENEMELER
Virginia Woolf
- ANDY WARHOL
Arthur C. Danto
- KAFKA
Boyun Eğmeyen Hayalperest
Michael Löwy
- GÖZÜNÜ AÇIK TUTMAK
Sanat Üzerine Denemeler
Julian Barnes
- KÜRT EDEBİYATININ ANATOMİSİ
Clémence Scalbert Yücel

İçindekiler

— Teşekkürler	8
— Birinci Baskının Önsözü	9
1. Başlangıç	13
2. Okurlar ve Okuma	23
3. Yazar	35
4. Metin ve Dünya	45
5. Tekinsiz	53
6. Anıtlar	64
7. Anlatı	76
8. Karakter	87
9. Ses	97
10. Mecazlar ve Kinayeler	107
11. Yaratıcı Yazım	117
12. Gülme	127
13. Trajik	139
14. Tarih	152
15. Ben	166
16. Eko	177
17. Hayvanlar	192
18. Hayaletler	204
19. Sinema filmi	215
20. Cinsel farklılık	228
21. Tanrı	239
22. İdeoloji	252
23. Arzu	262
24. Kuir	274
25. Muamma	286
26. Irksal farklılık	297
27. Koloni	307
28. Mutant	319
29. Edimsel	332
30. Sırlar	342
31. Postmodern	353
32. Haz	365
33. Savaş	377
34. Son	392
— Sözlükçe	402
— Giriş Niteliğindeki Diğer Metinlerin, Referans Çalışmaların ve Antolojilerin Seçkin Bibliyografisi	415
— Bahsi Geçen Edebi Metinler	418
— Eleştiri ve Kuram Çalışmalarının Bibliyografisi	426
— Dizin	467

Teşekkürler

Odyssey Poets'in 1987-1992 yıllarında *Poems* içinde yayınlanan şiiri "Bittersweet" in yeniden basılmasına izin verdiği için Michael Ayres'e minnettarız.

Telif hakkı saklı materyallerin sahiplerinin izini bazı durumlarda bulamıyoruz. Bulmamıza yardımcı olacak her türlü bilgi bizi çok memnun edecektir.

Birinci Baskının Önsözü

Bu yeni bir kitap türü. Edebiyat hakkında düşünmenin ve edebiyatı eleştirel biçimde okumanın yeni yollarını gösteriyor. Edebiyat okumaya yeni başlayanların yanı sıra çalışmalarında epey yol katetmiş öğrenciler için de anlaşılır ve ulaşılabilir bir kaynak olması amaçlanmıştır. Aslında üniversite öğrencilerini düşünerek yazdığımız bu kitabın, diğer okurların da ilgisini çekmesini ümit ediyoruz.

Edebiyat kuramı; edebiyat ve eleştiri okumanın zorunlu bir parçasıdır. Fakat kuram bilhassa “izm” biçimini aldığı zaman sık sık göz korkutucu, dürüst olmak gerekirse de sıkıcı olabiliyor. Bu nedenle “izm” olanların kısa özetlerini vermekten kaçındık. Bunun yerine tamamı aşağı yukarı benzer isimlere sahip başlıca eleştirel kavramlar üzerine kısa denemeler sunuyoruz. Belirli edebi metin-

lerin okuması ile bu kavramları pratiğe döküyoruz. Bir başka deyişle, edebiyat eserlerinin kendisi hakkında yazılmış güçlü, karmaşık ve tuhaf eserlerin başlıca odak noktamız olduğunu söyleyebiliriz. Biz de açıklamayı, eğlendirmeyi, uyardırmayı ve zorlu işi başarmayı istiyoruz.

Kitap yirmi dört bölüme ayrıldı ve belirli bir sıraya ya da ilerleyişe sahip olduğu düşünülebilir. “Başlangıç” ile başlar ve “Son” ile sonlanır. Fakat diziliş biçiminden dolayı kitabı istediğiniz bölümden okumaya başlayabilirsiniz. Örneğin “Son” bölümü, kitaba başlamak için hiç de fena bir yer değildir. Her bölümün sonunda ilave okuma önerileri yer alıyor. Kitabın arkasındaki eleştirel ve kuramsal terimler sözlüğünün yanı sıra bahsedilen metinlerin tam kaynakçası bulunuyor.

İkinci Baskının Önsözü

Edebiyat, Eleştiri ve Kurama Giriş kitabının bu yeni baskısı titizlikle yeniden düzenlendi ve bu baskının daha başarılı olduğunu umut ediyoruz. Mevcut tüm bölümleri yeniden düzenledik, güncelledik ve ilave okuma bölümlerini, terimler sözlüğünü ve kaynakçayı genişlettik, ayrıca dört yeni bölüm daha ekledik: “Anıtlar”, “Hayaletler”, “Kuir” ve “Koloni”. Bu ek bölümler, kuir kuramı, kolonicilik sonrası kuramı gibi yeni ya da yeni yeni ortaya çıkan belirli edebi çalışma alanları ile “kanon” ve hayalsellik hakkındaki tartışmaların önemini yansıtıyor. Yeni bölümlerin aynı zamanda bu kitabın ilk baskısıyla ilgili, yani edebiyatla meşgul oluşu ve edebiyatın kendisi gibi hususlarda kendine özgü olduğuna inandığımız özelliğini tamamlayabileceğini ve kuvvetlendireceğini umuyoruz. En önemli arzumuz edebi eserlerin ve kurum olarak edebiyatın garip ve değişken biçimleri ile etkilerini keşfetmek ve analiz etmektir. Kitabın ikinci baskısı, örneğin anıtsal, hayaletvari, kuir ve kolonileştirici etkileriyle beraber edebi eserlere duyduğumuz bitmek bilmeyen hayranlığı yeni yöntemlerle ortaya çıkarmaya çalışıyor.

Üçüncü Baskının Önsözü

Bu üçüncü baskı için kitabı bir kez daha mümkün olduğunca en ince ayrıntılarıyla yeniden düzenledik ve güncelledik. Bazı düzenlemeler o kadar ufak tefek ki bunları sadece Bennett ve

Royle'un fark edeceğinden şüpheleniyoruz, diğerlerinin ise dikkat çekecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca kitaba dört yeni bölüm ekledik: "Yaratıcı yazım", "Sinema filmi", "Mutant" ve "Savaş". Her bir bölümde edebiyat, eleştiri ve kuramdaki en taze gelişmeleri yenileyici, bilgilendirici ve uyarıcı olduğunu umut ettiğimiz bir tarzda anlatmayı ve ele almayı amaçladık.

Dördüncü Baskının Önsözü

Bu yeni baskıda güncellemeler ve mütevazı düzenlemeler yapıp kitaba iki yeni bölüm ekledik. Eklenen bu bölümler başta hayvanlar ve çevre olmak üzere, insandışı varlıkların dünyası ile alakalı olarak insan soruları üzerine kafa yorma yollarını gösteriyor.

1

Başlangıç

Ne zaman başlamış oluruz?

Edebi bir metin nerede ya da ne zaman başlar? Bu soru edebiyat eleştirisi ve kuramında bir dizi temel sorunu da beraberinde getirir. Yazar bir kâğıt parçasına ilk işaretini koyduğunda, bilgisayara ilk kelimelerini tuşladığında mı başlamış olur metin? Hikâye ya da şiir hakkında akla düşen ilk fikirle, mesela yazarın çocukluğunda mı başlar? Peki, metin yalnızca okur kitabı eline aldığı anda mı başlar? Metin başlığıyla mı yoksa sözde “gövdenin” ilk kelimesi ile mi başlar?

Biz, bir şiirle başlamayı deneyeceğiz. John Milton’ın muhteşem epik şiiri “Paradise Lost”un [“Kayıp Cennet”, 1667] başlangıca dönüşüyle:

İnsanoğlunun ilk itaatsizliği ve yasak ağacın
Tadı ölümcül olan meyvesi dünyaya
Ölüm ve acı, hepimize kederi getirdi hep,
Cennetin kaybıyla birlikte, büyük insan gelene kadar,
Anlat bakalım, Gök kubbenin Perisi
Oreb ya da Sina gizemli tepesi ilham versin
Seçilmiş tohumu ilk öğreten çoban
Başlangıçta cennet ve dünya
Kaostan doğdu; ya da eğer Sion tepesi
Seni daha mutlu ediyorsa, ya da Siloa'nın deresi
Tanrı kehanetiyle hızlı akarsa, o zaman ben de
Benim maceralı şarkıma senin yardımını isterim,
Ki orada hiçbir uçuş yükselme niyetli olmaz,
Aonian dağının üzerinde, ki o zaman o da
Şiir ya da düz yazıya döker işi

[Çeviri: Enver Günsel]

Bu fevkalade açılış cümlesi tamamen başlangıçlarla ilgilidir. Tematik olarak, şiirin Âdem ve Havva'nın *ilk* itaatsizliği ile ilgili olduğunu, ilk satırlardaki "(...) dünyaya / Ölüm ve acı, hepimize kederi getirdi hep" ifadeleriyle hemen söyler. Fakat aynı zamanda kendisini *de* başlangıç olarak belirler; bizi böylesi bir tasarının ilk kez denendiğine inandırır (Şiir ya da düz yazıya döker işi). Sanki şiirin başlangıcı aya inmekle eşdeğerdir; John Milton için küçük bir adım (...) Alışılmışın epey dışında olarak açılış cümlesi, "Gök-kubbenin Perisi"nden kendisine ilham vermesini istemesi nedeniyle, yine başlangıç olarak kendisini belirtir. Yani şiir, şiirlerin geleneksel olarak nasıl başladığıyla ilgilidir (ilhamla). Bu da ilginç bir başlangıçlar çelişmesine yol açar: Şiirin kaynağı olan ilham, başlangıçtan *sonra* gelir. Başka bir ifadeyle, Milton'un başlangıcı, herhangi bir yalın açılış ya da başlangıç kavramını altüst eder. Şiir sadece başlangıçtan (bilgi ağacının meyvesinin yenmesinden) bahsetmekle kalmaz; aynı zamanda bu başlangıçtan önceki zamana dönüşü ("büyük insan gelene kadar") ve aynı zamanda hem yeni bir çağın başlangıcı hem de eski bir durumun tekrarı olan bir restorasyona göndermede bulunur.

Bu başlangıcın, başlangıç olmadığı bir başka üslup daha vardır ve bizi mütemediyen diğer metinlere geri gönderir. Milton, yaradılış hikâyesini İsraili çocuklara "öğrettiği" (başka bir deyişle, Eski

Ahit'in başlangıç kitaplarını yazdığı) inancıyla Musa'ya ("çoban") da atıfta bulunur. Bu bakımdan, Milton'ın şiirinin hitap ettiği ve çağırdığı ilham perisi, zaten elden düşme bir ilham perisidir. Özgün olduğunu direktmesine karşın bu başlangıç, kendisinden önce gelen daha pek çoklarını çağrıştırır ve ima eder. "İnsanoğlunun ilk itaatsizliği (...) Anlat bakalım, Gökkuşunun Perisi", Homeros'un İlyada'sı ve Vergilius'un *Aeneis*'i gibi klasik açılışların geleneksel kesme imini tekrarlar; "Başlangıçta" sözüyle Yuhanna İncili'nin açılışını tekrarlar ("Başlangıçta Söz vardı") ve devam eder. Nihayet Milton'ın cümlesinin tam da aynı söz dizimi, şiirin başlangıcının yerine geçer, özellikle de cümlenin ana fiilini ("Anlat bakalım") beşinci dizeye atarak.

Tüm karmaşıklığına rağmen Milton'ın açılışı en azından şiire ortasından değil de başından başlamaya çabalar (ya da öyleymiş gibi gösterir). Ortasından başlamak (*in medias res*) başlamanın bir diğer yoludur. En meşhur ortadan başlangıç örneklerinden biri de Dante'nin İlahi Komedyasının (takriben 1307-20) açılışdır:

Nel mezzo del cammin di nostra vita
mi ritrovai per una selva oscura,
ché la diritta via era smarrita.

(Hayat yolculuğumuzun ortasında, karanlık bir ormanda buldum kendimi çünkü doğru yol yitmişti.)

Burada en az üç farklı "orta" vardır: "Hayatımızın" ortası, karanlık bir ormanın ortası, anlatının ortası. Dante hayatı, yolculuğu ve anlatıyı birleştirerek; böylesi bir ortada olma anında *başlangıcın* tekinsiz terörünü anlatır. Bilhassa "mi ritrovai" sözünün gizemi, kendini (yeniden) bulmanın, yeniden kazanmanın evham verici dehşetini akla getirir. Fakat Dante'nin açılışı mutlak başlangıçların *olmadığını*, yalnızca özdeki garip bir ortada olma durumunu da anlatıyor olabilir. Ne yolculuk, ne hayat, ne de anlatı; hiçbiri gerçekten asla başlamaz: Hepsi başlamadan önce bir bakıma başlamışlardır zaten. Ama bu bizlerin başlangıç kavramı olmadan da başlayabileceğimiz anlamına gelmiyor. Başlangıç olmasaydı nerede olurduk? Ya metin nerede olurdu?

Başlangıcın zaten başlamış olması paradoksu, Laurence Sterne'in *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman* [*Tristram Shandy Beyefendi'nin Hayatı ve Görüşleri*, 1759] adlı romanının

açılışında hem anlatının hem de hayatın başlangıcı açısından nük-
teli bir üslupla gösterilmiştir:

Keşke babam ya da annem, daha doğrusu, eşit oranda sorumlu oldukla-
rına göre, her ikisi de beni peydahlamaya kalkıştıklarında, ne halt ettik-
leri üzerinde biraz olsun kafa yormuş olsalardı; eğer o sırada yapmakta
oldukları şeyin nelere yol açabileceğini gereğince dikkate alsalardı; – so-
runun yalnızca akıl sahibi bir varlık üretmek olmadığını, aynı zamanda
mutlu bir biçime ve ısıya sahip bir beden yaratmak, belki dehasını ve
hatta zekâsının kalıbını belirlemek olduğunu; –ve, zaten tersi mümkün
mü, peydahlamakta olduklarının kendisinin ve ailesinin alın yazısının o
sırada ağır basan saldı ve mizaçlarınca yönlendirilecek olduğunu: –Eğer,
bütün bunları ölçüp biçseler ve ona göre davransalardı, –ben şimdi oku-
run karşısında muhtemelen görmekte olduğundan farklı bir kişilik olarak
dünyadaki yerimi almış bulunacaktım; buna gerçekten inanıyorum. (5)

[Çeviri: Nuran Yavuz]

Bu açılış Philip Larkin'in "This Be The Verse" (1974) adlı şiiri-
nin iki anlamlı açılış mısrasının komik versiyonudur: "Becerirler
seni, annenle baban." Tristram Shandy, rahme düşme anında anne
ve babasının başka bir şey düşündüklerinden şikâyetçidir ve bunun
sonucunda da tüm hayatının mahvolmuş olmasından korkar. Bir-
kaç sayfa sonra amcası Toby, "Tristram'ımın bahtsızlığı, bu dünya-
ya gelmeden dokuz ay önce başladı" (7) der. Tristram Shandy,
otobiyografinin nasıl bitirileceğine ilişkin zorlu sorunla yüzleşme-
siyle de meşhurdur: Böyle bir metin asla kendisine yetişemez çün-
kü hayatı yazmak; onu yaşamaktan daha uzun bir zaman alır. Bu
bağlamda, hiçbir otobiyografi bitemez. Fakat *Tristram Shandy* aynı
zamanda nasıl başlanılması gerektiği, başlangıçta nasıl başlanaca-
ğı ve nasıl başladığımız hakkındadır.

Başlangıçlar her zaman bir bağlama sahipse ve bu nedenle
kendilerinden önce gelenlere göre şekillenirse, *Tristram Shandy*'nin
açılışı da başlangıçların kendilerinden sonra gelenleri belirlediğini
açıklığa kavuşturur. Bu, diğer başlangıçlar gibi edebiyat için de
geçerlidir: Başlangıçlar kehanette bulunur, gelecekte olanların birer
vaadi gibidirler. Meşhur pek çok edebi başlangıcın gücü de buradan
gelir. Jane Austen'in *Pride and Prejudice* [Gurur ve Önyargı, 1813]
eserinin açılışı görünüşte dolambaçsızdır: "Varlıklı ve bekâr bir
erkeğin evlenebileceği bir eş arayışında olma zorunluluğu, tüm
dünya tarafından benimsenmiş bir gerçektir" (1). Bu açılış, tüm